

Sygn. akt I ACa 37/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 marca 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Mieczysław Brzdąk
Sędziowie :	SA Joanna Naczyńska SA Aleksandra Korusiewicz (spr.)
Protokolant :	Barbara Białożyt

po rozpoznaniu w dniu 21 marca 2022 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa I. G., R. G., A. K.
i S. K.

przeciwko (...) Bankowi (...) Spółce Akcyjnej
w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 23 września 2019 r., sygn. akt I C 491/18

1) oddala apelację;

2) zasądza od powodów solidarnie na rzecz pozwanej 4 050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych z tytułu kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Joanna Naczyńska	SSA Mieczysław Brzdąk	SSA Aleksandra Korusiewicz
----------------------	-----------------------	----------------------------

Sygn. akt I ACa 37/20

UZASADNIENIE

Powodowie I. G., R. G., A. K. i S. K. wnieśli o solidarne zasądzenie od pozwanej (...) Banku (...) S.A. w W. na ich rzecz kwoty 114 496,97 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 21 września 2018 r., ewentualnie na wypadek nieuwzględnienia roszczenia głównego, o solidarne zasądzenie kwoty 18 794,35 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 21 września 2018 r. Wnieśli także o zasądzenie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego w wysokości podwójnej stawki minimalnej.

W uzasadnieniu roszczenia głównego powodowie wyjaśnili, że 4 października 2010 r. zawarli umowę o kredyt mieszkaniowy w wysokości 150 000 zł, indeksowany do kursu CHF. W ocenie powodów umowa ta jest nieważna z uwagi na jej sprzeczność z art. 69 ust. 1 i 2 ustawy prawo bankowe, gdyż poprzez wprowadzenie mechanizmu indeksacji, będącego swoistą umowną waloryzacją świadczenia kredytowego, która nie jest możliwa przy umowie kredytu, czynność prawna narusza essentialia negotii umowy kredytu. Sprzeczny z powołanymi przepisami prawa bankowego, był także mechanizm ustalania wysokości odsetek od kredytu, które zgodnie z umową naliczono od kwoty stanowiącej równowartość salda długu w CHF. Umowa kredytu jest nieważna także z powodu sprzeczności z zasadami współżycia społecznego oraz z naturą stosunku prawnego, a także naruszenia zasady ekwiwalentności świadczeń, równości stron i istoty waloryzacji. Nienależne świadczenie, którego zwrotu powodowie żądają wynosi 114 496,97 zł.

Uzasadniając roszczenie ewentualne powodowie wskazali, że postanowienia umowy określone w § 1 ust. 1, § 1 ust. 2, § 2 ust. 1 i § 16 ust. 5 są abuzywne, nie uzgodniono ich indywidualnie z powodami, nie dotyczą głównych świadczeń stron, naruszają dobre obyczaje. Uznanie ww. postanowień za niedozwolone sprawia, że nie ma podstaw do dokonywania przeliczeń kwot wyrażonych w PLN na CHF i odwrotnie. Nadpłata powodów w takiej sytuacji wynosi 18 794,35 zł.

Pozwana (...) Bank (...) S.A. w W. wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu wg norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 23 września 2019 roku Sąd Okręgowy w Częstochowie oddalił powództwo główne (pkt 1), oddalił powództwo ewentualne (pkt 2) i zasądził od powodów na rzecz pozwanej 5 417 zł z tytułu kosztów procesu (pkt 3).

Rozpoznając sprawę Sąd Okręgowy ustalił, że powodowie 4 października 2010 r., zawarli z poprzednikiem prawnym powoda (...) Bankiem (...) S.A. umowę o kredyt mieszkaniowy. Bank zobowiązał się udzielić powodom kredytu w kwocie 150 000 zł, która miała być spłacana w równych ratach kapitałowo-odsetkowych do dnia 12 września 2025 roku. Jako walutę wypłaty kredytu wskazano PLN. W części ogólnej umowy w § 1 ust. 2 postanowiono, że zobowiązanie kredytobiorcy do spłaty wyrażone jest w walucie obcej, do jakiej kredyt jest indeksowany, a ostateczna wysokość tego zobowiązania, określona zostanie po wypłacie całej kwoty kredytu oraz po przeliczeniach na walutę po kursie kupna danej waluty, zgodnie z Tabelą kursów obowiązującą w banku w dniach i momentach poszczególnych uruchomień środków. Na wysokość kwoty zobowiązania kredytobiorcy oraz wysokość raty kapitałowo-odsetkowej, mają wpływ zmiany kursów walut oraz zmiany spreadu walutowego w trakcie okresu kredytowania, tj. różne kursy w dniach kolejnych wypłat transz. Ryzyko związane ze zmianą kursu waluty oraz zmianą wysokości spreadu walutowego ponosi kredytobiorca, z uwzględnieniem, w szczególności § 16 ust. 3 i 4 oraz § 25 ust. 6. W § 2 ust. 1 postanowiono, że oprocentowanie kredytu ustalane jest według zmiennej stopy procentowej, stanowiącej sumę odpowiedniej stopy bazowej oraz marży banku. Ryzyko związane ze zmienną stopą procentową ponosi kredytobiorca. W § 16 ust. 5 wskazano, że po wypłacie każdej transzy kredytu bank wysłał do kredytobiorcy harmonogram spłat informujący o kwocie wypłaconego kredytu, w walucie, do jakiej kredyt jest indeksowany, a w przypadku wypłaty kolejnej transzy, o łącznej kwocie dotychczasowych wypłat w walucie obcej, z zastrzeżeniem § 1 ust. 2 pkt 3 oraz o wysokości raty kapitałowo-odsetkowej.

Przy zawieraniu umowy kredytu kredytobiorcy uzyskali pisemną informację o ryzyku zmian kursów walutowych, zmiany spreadu walutowego oraz ryzyku zmian stóp procentowych.

Ze strony powodów poszukiwaniem najlepszej oferty kredytowej zajmowała się I. G.. W N. Banku oferowano jej tylko kredyt indeksowany kursem CHF. W innych bankach otrzymała także oferty kredytów w PLN bez mechanizmu indeksacji. Wyboru tej oferty dokonała wyłącznie z uwagi na wysokość niższej raty kredytu. Pracownik Banku poinformował ją o ryzyku kursowym i zarazem wyraził przekonanie, że kurs franka jest stabilny. Warunków umowy

kredytobiorcy nie mogli negocjować. W chwili zawierania umowy powódka uważała, że kurs CHF będzie przeliczany wg kursu NBP.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał zarówno powództwo główne, jak i powództwo ewentualne za niezasadne. Wskazał, że wprawdzie w dacie zawierania przedmiotowej umowy kredytu, pojęcie kredytów denominowanych i indeksowanych do waluty innej niż waluta polska, było nieznanie prawu bankowemu, gdyż dopiero nowelizacja art. 69, która weszła w życie 26 sierpnia 2011 r., przez dodanie art. 69 ust. 2 pkt 4a i art. 69 ust. 3, wprowadziła te pojęcia do ustawy to jednak należało przyjąć, że zawieranie umów kredytów denominowanych i indeksowanych do waluty obcej, było dopuszczalne w ramach zasady swobody umów (por. orzeczenia SN z 14.07.2017 r., II CSK 803/16, z 25.03.2011 r., IV CSK 377/10, z 22.01.2016 r., I CSK 1049/14, z 1.03.2017 r., IV CSK 285/16).

W przedmiotowej umowie kredytu określono kwotę kredytu w PLN (150 000 zł). W sytuacji, gdy wolą stron było zawarcie umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej (CHF), istotą tego zobowiązania było powiązanie wysokości kredytu, kosztu kredytu, wysokości rat z możliwymi zmianami kursu waluty obcej. Nie można zatem stawiać zarzutu, iż to co jest istotą kredytu indeksowanego, będącego legalnym produktem bankowym, jest zarazem przyczyną nieważności umowy jako sprzecznej z prawem, z zasadami współżycia społecznego lub naturą stosunku prawnego. Konstrukcja przedmiotowej umowy kredytu co do swej istoty, nie odbiegała od konstrukcji kredytu indeksowanego do waluty obcej. Sporne postanowienia mogły być oceniane, ale w ramach kontroli abuzywności, której powodowie upatrywali w § 1 ust. 1 oraz postanowieniach części ogólnej umowy tj. § 1 ust. 2 pkt 2, 3 i 4, oraz § 16 ust. 5.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko powodów, iż kwestionowane postanowienia zaczerpnięto z wzorca umowy i nie podlegały one negocjacom. Postanowienia te nie dotyczyły głównych świadczeń stron. W tym zakresie Sąd Okręgowy w pełni zaaprobował i przyjął za własny pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14.

Sąd Okręgowy podzielił także stanowisko powodów, iż klauzule indeksacyjne zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny. W wypadku kwestionowanych postanowień użyto pojęcia tabeli kursów, które było kluczowe z punktu widzenia wysokości zobowiązania powodów do spłaty kredytu. Nie podano bowiem w umowie żadnego mechanizmu ustalania kursów w tabeli. Powodowie zatem nie mieli jakiegokolwiek możliwości zrekonstruowania mechanizmu ustalania kursów przez pozwaną, to zaś czyniło ww. postanowienia niejednoznacznymi. Z przepisu art. 358¹ k.c. wynika, że uznanie konkretnej klauzuli za niedozwolone postanowienie umowne, wymaga łącznego stwierdzenia obu wymienionych tam przesłanek, tj. „sprzeczności z dobrymi obyczajami” oraz „rażącego naruszenia interesów konsumenta” (por. wyrok SN z 27 października 2016 r., I CSK 173/06). Przez działanie wbrew dobrym obyczajom, należy rozumieć wprowadzenie do wzorca klauzul umownych, które godzą w równowagę kontraktową stron takiego stosunku, zaś rażące naruszenie interesów konsumenta oznacza nieusprawiedliwioną dysproporcję, na niekorzyść konsumenta, praw i obowiązków stron, wynikających z umowy (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 lipca 2005 r., I CK 832/04, wyrok Sądu Najwyższego z 3 lutego 2006 r., I CK 297/05). Rażące naruszenie interesów konsumenta, zazwyczaj stanowi naruszenie dobrych obyczajów, nie zawsze jednak zachowanie sprzeczne z dobrymi obyczajami rażąco narusza te interesy (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13.10.2010 r., I CSK 694/09). Pojęcie sprzeczności z dobrymi obyczajami jest wyjaśniane w ten sposób, iż postanowienie umowne jest ukształtowane w sposób z nimi sprzeczny wtedy, gdy za jego pomocą przedsiębiorca kształtuje prawa i obowiązki w sposób, który jest wyrazem niełojalności, polegającej na nieuwzględnieniu słuszych interesów konsumenta. Ocena zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami musi być dokonywana wg stanu z chwili zawarcia umowy. Pojęcie rażącego naruszenia interesów konsumenta należy interpretować w świetle art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że powodowie przesłankę naruszenia dobrych obyczajów i rażącego naruszenia interesów konsumenta, potraktowali łącznie, jak jedną całość. Przyjęli, że naruszenie równowagi kontraktowej, przejawiające się w zastrzeżeniu na rzecz pozwanej prawa ustalania kursu przeliczeniowego relacji CHF do PLN w tabelach kursów, jest sprzeczne z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając interesy konsumenta. Tymczasem istnienie pierwszej z przesłanek, nie determinuje występowania drugiej. Obie muszą być przedmiotem dowodzenia, zaś ciężar dowodu, że zachodzą razem, ciążył na powodach. Sąd Okręgowy podobnie, jak powodowie przyjął, że

zapisy kwestionowanych postanowień umownych są sprzeczne z dobrymi obyczajami. W istocie postanowienia dawały bankowi prawo do ustalania kursu sprzedaży i kupna CHF w relacji do PLN. Dla przesłanki sprzeczności z dobrymi obyczajami, ocenianej na chwilę zawarcia umowy, nie ma znaczenia, czy takie zapisy umowne były przez pozwaną w praktyce wykorzystywane w sposób nieuczciwy. Jednakże sprzeczność danego postanowienia umowy z dobrymi obyczajami nie oznacza wcale, że postanowienie to, rażąco narusza interesy konsumenta (w tym interes majątkowy). Wolą obu stron było zawarcie umowy kredytu indeksowanego kursem CHF. Atrakcyjność tej umowy dla powodów wynikała właśnie z przyjęcia takiego mechanizmu, dzięki któremu dla oprocentowania kredytu można było odwołać się do stawek referencyjnych LIBOR. To zaś dawało znacznie niższe oprocentowanie oraz wysokość rat do spłaty, w stosunku do kredytów udzielanych w PLN bez mechanizmu indeksacji do waluty obcej. Wynikało to z uniknięcia stosowania stawki referencyjnej WIBOR. Wybór tego produktu wynikał właśnie z faktu, że dzięki odwołaniu się do stawki LIBOR, nawet przy spreadzie walutowym, kredyt ten nadal był korzystniejszy i tańszy, niż odpowiedni kredyt w PLN.

Zagadnienie, czy odwołanie się w kwestionowanych postanowieniach do tabel kursów banku, rażąco naruszało interesy powodów to sfera dowodzenia, której powodowie nie podjęli. W wypadku kredytu z mechanizmem indeksacji, kurs pary walut musiał być ustalany i wobec możliwości jego zmian w czasie, musiał być zmienny. To należy do istoty tego rodzaju zobowiązania. Na pogorszenie sytuacji powodów na pewno miała zmiana kursu CHF, na którą pozwana nie miała wpływu. Nie jest prawdą, że powodowie nie uzyskali informacji o ryzyku kursowym. Zakres uzyskanych informacji i pouczeń wskazują oświadczenia kredytobiorców, które powołano w ustaleniach faktycznych. Zakres pouczeń był wystarczający, aby powodowie zrozumieli potencjalne zagrożenia związania kredytu z walutą obcą.

Drugim elementem, który mógł wpływać na sytuację powodów, mogła być polityka kursowa pozwanej i wysokość uzyskiwanego przez bank spreadu walutowego. Powodowie nie wykazali, aby kursy CHF wskazywane w tabelach kursu banku, były w znacznym, istotnym stopniu powodem wzrostu wysokości zadłużenia. Nie podjęli żadnej inicjatywy dowodowej w tym przedmiocie, zapewne utożsamiając sprzeczność z dobrymi obyczajami danych postanowień, z rażącym naruszeniem interesów konsumenta. Nie wykazali więc, aby ta przesłanka zachodziła. To zaś wykluczało przyjęcie, że wskazane postanowienia umowy są abuzywne i tym samym uniemożliwiało uwzględnienie roszczenia ewentualnego. Powodowie wnosili o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego, jednak nie dla wykazania abuzywności poszczególnych postanowień umownych, tylko dokonania wyliczeń, z założeniem abuzywności tychże postanowień.

Powodowie odwoływali się także do orzeczeń Sądu Ochrony Konsumentów i Konkurencji, tyle tylko, że zapadły ono w odniesieniu do innego banku. Sąd Okręgowy powołuje się w tym zakresie, akceptując i przyjmując za własny, pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15.

W tych okolicznościach Sąd Okręgowy oddalił zarówno powództwo główne, jak i ewentualne. Oddalenie powództwa głównego wynikało z ustaleń, iż zawarta umowa kredytu nie jest nieważna. Oddalenie powództwa ewentualnego wynikało z ustaleń, że wskazane przez powodów postanowienia umowne nie są niedozwolone.

Jako podstawę rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy wskazał art. 58 k.c., art. 385¹ k.c. i art. 410 k.c. a contrario.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Apelację od tego wyroku wnieśli powodowie zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucili:

I. naruszenie przepisów postępowania mających wpływ na treść rozstrzygnięcia, tj.:

1. art. 233 § 1 k.p.c. brak wszechstronnego rozpatrzenia materiału dowodowego poprzez:

a) przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów przejawiające się w pominięciu materiału dowodowego w postaci opracowań i pism, zmierzających do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, co doprowadziło do błędnego ustalenia stanu faktycznego w postaci uznania, że naruszenie interesów powodów nie miało charakteru rażącego;

b) przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów przejawiające się w uznaniu przez Sąd I instancji, iż przed 26 sierpnia 2011 r. tj. przed nowelizacją art. 69 prawa bankowego, można było zawierać umowy kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej jako legalnych, w sytuacji gdy w wyniku wbudowanych w umowę kredytową klauzul indeksacyjnych, waloryzacyjnych, denominowanych, umowa jest nieważna (art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c.) Za powyższym przemawia sprzeczność przedmiotowej umowy kredytowej z zasadami współzycia społecznego oraz sprzeniewierzenia się spornej umowy właściwości (naturze) stosunku, sama klauzula dotycząca ryzyka walutowego stanowi równoległe nieuczciwy zapis umowny (art. 385¹ k.c.),

c) brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego z pominięciem jego istotnej części w postaci dowodu z tabel kursów walut, a w konsekwencji brak rozważenia wpływu niezgodnego z prawem mechanizmu indeksacji stosowanego przez pozwany bank na kształtowanie się wysokości zobowiązania powodów co doprowadziło do błędnego ustalenia stanu faktycznego w postaci uznania, że naruszenie interesów konsumenta nie miało charakteru rażącego;

d) brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego z pominięciem jego istotnej części w postaci poglądów Prezesa UOKiK oraz zawartych w nich konkluzjach, że zawarte w umowie kredytowej niedozwolone klauzule umowne stanowią podstawę do stwierdzenia nieważności umowy kredytowej, jeżeli kredytobiorca wyraża zgodę na takie rozwiązanie, co w zaistniałym stanie faktycznym winno prowadzić do wydania przez Sąd I instancji wyroku stwierdzającego całkowitą nieważność umowy kredytu;

2. art. 233 k.p.c. w zw. z art. 358¹ k.c. w zw. z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG poprzez błędne przyjęcie, że powodowie nie wywiązali się z obowiązku udowodnienia okoliczności, z których wywodzą skutki prawne, tj. rażącego naruszenia interesu konsumenta, pomimo że z przedstawionej przez stronę powodową argumentacji jednoznacznie wynika, iż działania pozwanego banku przy zawieraniu umowy kredytowej zmierzały do niedoinformowania oraz dezinformacji powodów, a więc słabszej strony będącej konsumentem;

3. art. 233 k.p.c. w zw. z art. 358¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG poprzez błędne przyjęcie, że powodowie nie wywiązali się z obowiązku udowodnienia okoliczności, z których wywodzą skutki prawne, rażącego naruszenia interesu konsumentów, w sytuacji gdy z przedstawionej przez stronę powodową argumentacji i klauzul indeksacyjnych zawartych w umowie kredytowej jednoznacznie wynika, iż naruszenie równowagi kontraktowej przejawiające się w zastrzeżeniu na rzecz pozwanej prawa ustalania kursu przeliczeniowego relacji CHF do PLN w tabelach kursów w formie zapisów sformułowanych w sposób niejednoznaczny, niezrozumiały i skomplikowany, niewskazanie według jakich kryteriów pozwana ustala kurs wymiany waluty obcej, jest nie tylko sprzeczne z dobrymi obyczajami ale również rażąco narusza interesy konsumentów;

4. błędne uznanie, że wniosek powodów o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego nie dotyczył wykazania przesłanek abuzywności postanowień umownych strony a jedynie dokonania wycień przy założeniu, że w umowie nie zastrzeżono mechanizmu indeksacji oraz dotyczył on hipotetycznych rozważań co do możliwości naliczania odsetek od kwoty wyższej niż wypłacona kwota kredytu, oraz rozkładu ryzyka kursowego, walutowego, zmiany oprocentowania, w sytuacji gdy sam mechanizm indeksacji jest abuzywny, abuzywne jest naliczanie odsetek od salda zadłużenia wyrażonego w walucie CHF jednostronnie ustalonego, narzuconego i zawyżonego przez pozwaną, abuzywny jest jednostronny rozkład ryzyka kursowego, walutowego, zmiany oprocentowania obciążający wyłącznie powodów;

5. art. 278 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez niedopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu rachunkowości oraz finansów na okoliczność wycięcia całkowitego kosztu kredytu i wysokości rat kredytu z pominięciem bezskutecznych klauzul indeksacyjnych, podczas gdy dowód ten miał znaczenie m.in. dla ustalenia wysokości świadczenia nienależnego wniesionego przez powodów i ich aktualnego zadłużenia wobec pozwanej;

6. art. 278 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez pominięcie dowodu z opinii biegłego w wyniku nieuiszczenia przez pozwaną zaliczki na poczet opinii biegłego sądowego i błędnego przyjęcia, że pomimo tego ciężar dowodowy obciąża

powodów, którzy zdaniem Sądu I instancji nie wywiązali się z obowiązku udowodnienia okoliczności, z których wywodzą skutki prawne, tj. rażącego naruszenia interesu konsumenta,

7. naruszenie art. 228 § 1 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie faktów znanych Sądowi I instancji z urzędu w postaci notowań kursu CHF w ujęciu historycznym, ze szczególnym uwzględnieniem skokowego wzrostu kursu waluty w latach 2008-2009, co doprowadziło do błędnego ustalenia stanu faktycznego oraz w konsekwencji przyjęcie, że naruszenie interesów konsumenta nie miało charakteru rażącego;

II. naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 prawa bankowego i art. 69 ust. 2 pkt 4a prawa bankowego, art. 69 ust. 2 pkt 9 prawa bankowego, art. 58 § 1, § 2 i § 3 k.c., art. 358¹ § 1 k.c., art. 69 ust. 1 prawa bankowego w związku z art. 353¹ k.c., art. 358¹ k.c., art. 385¹ § 2 k.c., art. 65 k.c. i art. 58 § 1 k.c., art. 385³ ust. 1 pkt 10 k.c. oraz art. 12 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 5 i 6 ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 roku o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym,

III. nierozpoznanie istoty sprawy poprzez niezbadanie merytorycznej podstawy dochodzonego roszczenia, nierozpoznanie merytoryczne zgłoszonych w sprawie roszczeń oraz zaniechanie przez Sąd I instancji zbadania materialnej podstawy żądania pozwu.

W oparciu o powyższe zarzuty wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i rozstrzygnięcie co do istoty sprawy poprzez: 1. zasądzenie od pozwanej solidarnie na rzecz powodów kwoty 114 496,97 zł wraz z odsetkami za opóźnienie od dnia 21 września 2018 roku do dnia zapłaty, stanowiącej dotychczas nienależnie pobrane przez pozwaną na podstawie całkowicie nieważnej umowy nr (...) o kredyt mieszkaniowy N.-H. z dnia 4 października 2010 r., ewentualnie zasądzenie od pozwanej solidarnie na rzecz powodów kwoty 18 794,35 zł wraz z odsetkami za opóźnienie od dnia 21 września 2018 roku do dnia zapłaty, stanowiącej dotychczas nienależnie pobrane przez Bank – kredytodawcę świadczenie na podstawie bezskutecznych postanowień waloryzacyjnych zawartych w umowie kredytowej; 2. ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Niezależnie od ww. wniosków apelacyjnych wnieśli o zasądzenie od pozwanej na rzecz powodów kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje według norm prawem przepisanych.

Przy zastosowaniu art. 102 k.p.c. wnieśli także o nieobciążanie strony powodowej kosztami postępowania sądowego, w tym także kosztami zastępstwa procesowego.

Pozwana wniosła o oddalenie apelacji w całości oraz zasądzenie od powodów na jej rzecz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych.

W piśmie procesowym z dnia 11 stycznia 2021 roku, ponowionym w piśmie z dnia 15 grudnia 2021 roku pozwana zgłosiła zarzut zatrzymania kwot uiszczonych przez powodów na rzecz pozwanej w związku z umową kredytu do czasu zaoferowania przez powodów zwrotu lub zabezpieczenia roszczenia o zwrot otrzymanego od Banku świadczenia w postaci kwoty 150 000 zł wypłacanej tytułem kapitału kredytu.

Pismem procesowym z dnia 20 grudnia 2021 roku powodowie zmodyfikowali żądanie pozwu i wnieśli o:

- żądanie główne:

I. zasądzenie od pozwanej solidarnie ewentualnie do niepodzielnej ręki na rzecz powodów kwoty 21 131,04 zł wraz z odsetkami za opóźnienie od dnia 21 września 2018 roku do dnia zapłaty, ewentualnie od dnia 6 grudnia 2021 r.- stanowiącej dotychczas nienależnie pobrane przez pozwaną Bank świadczenie, na podstawie całkowicie nieważnej umowy nr (...) o kredyt mieszkaniowy N.-H. z dnia 4 października 2010 r. po dokonanych zarzucie potrącenia w piśmie z dnia 8 grudnia 2021 r. w związku z zapłaconymi przez powodów kwotami 99 826,01 zł i 15 840,32 CHF w okresie od dnia zawarcia umowy kredytu hipotecznego nr (...)10- (...) z dnia 4 października 2010 r. do dnia zapłaty ostatniej raty kredytowej przez powodów tj. do dnia 12 listopada 2021 r., - jako świadczenia nienależnego zgodnie z art. 410 k.c. ze skutkiem ab initio i ex lege, ewentualnie ex tunc, na podstawie bezwzględnie nieważnej umowy kredytowej lub

względnej nieważności, ew. jej nieistnienia od początku, na podstawie art. 58 k.c., art. 353¹ k.c., art. 385¹ k.c. oraz art. 69 § 1 prawa bankowego, art. 6 ust 1 i art. 7 ust 1 Dyrektywy 93/13, a także z uwagi na niezgodnienie essentialia negotii w wyniku zastosowania abuzywnych klauzul pseudo-waloryzacyjnych, przeliczeniowych, indeksacyjnych bądź innych naruszeń wskazanych w uzasadnieniu pozwu i rozszerzonego powództwa zgodnie teorią salda, po podniesionym zarzucie potrącenia (nadwyżka ponad udostępniony kapitał kredytu),

- żądanie ewentualne nr 2 (w przypadku braku uwzględnienia żądania nr 1 pozwu):

II. zasądzenie od pozwanej solidarnie ewentualnie do niepodzielnej ręki na rzecz powodów kwoty 15 840,32 CHF wraz z odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia następnego po dniu doręczenia niniejszego zmodyfikowanego powództwa pozwanej do dnia zapłaty, stanowiącej dotychczas nienależnie pobrane przez pozwaną świadczenie, na podstawie całkowicie nieważnej umowy nr (...) o kredyt mieszkaniowy z dnia 4 października 2010 r. stanowiące wszystkie wpłaty powodów w walucie CHF w okresie od dnia zawarcia umowy kredytu hipotecznego z dnia 4 października 2010 r. do dnia zapłaty ostatniej raty kredytowej przez powodów tj. do dnia 12 listopada 2021 r., - jako świadczenia nienależnego zgodnie z art. 410 k.c. ze skutkiem ab initio i ex lege, ewentualnie ex tunc, na podstawie bezwzględnie nieważnej umowy kredytowej lub względnej nieważności, ew. jej nieistnienia od początku, na podstawie art. 58 k.c., art. 353¹ k.c., art. 385¹ k.c. oraz art. 69 § 1 prawa bankowego, art. 6 ust 1 i art. 7 ust 1 Dyrektywy 93/13, a także z uwagi na niezgodnienie essentialia negotii w wyniku zastosowania abuzywnych klauzul pseudo-waloryzacyjnych, przeliczeniowych, indeksacyjnych bądź innych naruszeń wskazanych w uzasadnieniu pozwu i rozszerzonego powództwa,

- żądanie ewentualne nr 3 (w przypadku braku uwzględnienia żądania głównego nr 1,

a następnie ewentualnego nr 2 pozwu):

III. zasądzenie od pozwanej solidarnie ewentualnie do niepodzielnej ręki na rzecz powodów kwoty 99 826,01 zł i kwoty 15 840,32 CHF wraz z odsetkami za opóźnienie od dnia 21 września 2018 roku do dnia zapłaty co do kwoty 99 826,01 zł, a co do kwoty 15 840,32 CHF wraz z odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia następnego po dniu doręczenia niniejszego zmodyfikowanego powództwa pozwanej, zgodnie z zasadą dwóch kondykcji, stanowiącej dotychczas nienależnie pobrane przez pozwaną, na podstawie całkowicie nieważnej umowy nr (...) o kredyt mieszkaniowy z dnia 4 października 2010 r. w okresie od dnia zawarcia umowy kredytu hipotecznego z dnia 4 października 2010 r. do dnia zapłaty ostatniej raty kredytowej przez powodów do dnia 12 listopada 2021 r., - jako świadczenia nienależnego zgodnie z art. 410 k.c. ze skutkiem ab initio i ex lege, ewentualnie ex tunc, na podstawie bezwzględnie nieważnej umowy kredytowej lub względnej nieważności, ew. nie istnienia od początku, na podstawie art. 58 k.c., art. 353¹ k.c., art. 385¹ k.c., oraz art. 69 § 1 prawa bankowego, art. 6 ust 1 i art. 7 ust 1 Dyrektywy 93 / 13, a także z uwagi na niezgodnienie essentialia negotii w wyniku zastosowania abuzywnych klauzul pseudo-waloryzacyjnych, przeliczeniowych, indeksacyjnych bądź innych naruszeń wskazanych w uzasadnieniu pozwu i rozszerzonego powództwa,

- żądanie ewentualne nr 4 (w przypadku braku uwzględnienia żądania głównego nr 1,

następnie ewentualnego nr 2, a na końcu ewentualnego nr 3 pozwu):

IV. zasądzenie od pozwanej solidarnie ewentualnie do niepodzielnej ręki na rzecz powodów kwoty 28 444,52 zł wraz z odsetkami za opóźnienie od dnia 21 września 2018 roku do dnia zapłaty co do kwoty 18 794,35 zł, a co do kwoty 9 650,17 zł wraz z odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia następnego po dniu doręczenia niniejszego zmodyfikowanego powództwa, stanowiącej dotychczas nienależnie pobrane przez pozwaną świadczenie na podstawie bezskutecznych postanowień pseudo-waloryzacyjnych, indeksacyjnych, przeliczeniowych zawartych w umowie kredytowej, stanowiącej nadpłacone raty kredytowe przez powodów przy przyjęciu, iż jest to kredyt złotowy +LIBOR + stała marża pozwanego banku wynikająca z zapisów spornej umowy kredytowej.

W uzasadnieniu wskazali, że powyższa zmiana spowodowana jest faktem, iż powodowie cały czas płacą na rzecz pozwanego zawyżone raty kredytowe wynikające ze zobowiązania ciągłego długoterminowego, jakim jest zawarta przez strony umowa kredytowa, a co za tym idzie zgodnie z art. 383 k.p.c. zostały spełnione przesłanki do rozszerzenia powództwa za dalsze okresy spłaty jako świadczeń powtarzających się. Do dnia 12 listopada 2021 roku powodowie zapłacili już łącznie na rzecz pozwanego kwotę 99 826,01 zł i kwotę 15 840,32 CHF. Modyfikacja powództwa podyktowana jest faktem zmieniającego się na korzyść „frankowiczów” orzecznictwa, a także faktem podniesienia przez pozwanego zarzutu zatrzymania, w wyniku czego powodowie podnieśli zarzut potrącenia.

Pozwana w piśmie z dnia 07 lutego 2022 roku wniosła o odrzucenie tak zmodyfikowanego powództwa na etapie postępowania apelacyjnego jako niedopuszczalnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ostatecznie okazała się niezasadna z uwagi na niedopuszczalną zmianę żądań powodów w postępowaniu apelacyjnym.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego akceptuje się, nie mające wyrażnej podstawy prawnej w przepisach kodeksu postępowania cywilnego, prawo powoda do konstruowania powództwa polegającego na zgłoszeniu żądań z wnioskiem o ich rozpoznanie ewentualne (w kolejności wyznaczonej przez powoda). Uzasadniając prawnie dopuszczalność takiej konstrukcji przyjmuje się najczęściej, że powództwo z żądaniem ewentualnym stanowi swoistą postać kumulacji roszczeń i jako takie znajduje swoją podstawę prawną w treści art. 191 k.p.c. (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 18 października 2013 roku, III CZP 58/13, OSNC 2014, nr 6, poz. 62.). W praktyce nie wyklucza się konstrukcji, w których żądanie główne opiera się o inną (konkurencyjną lub czy wręcz wykluczającą się) podstawę faktyczną, co żądanie ewentualne. Nie można też wykluczyć takiej konstrukcji powództwa z żądaniem ewentualnym, w której (zarówno w ramach roszczenia określanego jako główne – zasadnicze, jak i w przypadku roszczenia poddawanego pod osąd ewentualnie) powód żąda świadczenia pieniężnego o podobnej nawet wartości, jednak opieranego w obu przypadkach o różne podstawy faktyczne z wnioskiem o rozpoznanie tych żądań w kolejności określonej wnioskiem.

Sąd rozpoznaje sprawę w granicach pozwu wytyczanych nie tylko przez treść żądania lecz także przez przedstawione dla uzasadnienia tezy o przysługiwaniu prawa objętego żądaniem okoliczności faktyczne (causa petendi). Do kompetencji strony powodowej należy kształtowanie granic przedmiotowych powództwa. Zarazem strona powodowa w granicach określonych prawem może dysponować roszczeniem procesowym dokonując m.in. jego zmiany.

Jak stanowi art. 383 k.p.c. w postępowaniu apelacyjnym nie można rozszerzyć żądania pozwu ani występować z nowymi roszczeniami. Jednakże w razie zmiany okoliczności można żądać zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości lub innego przedmiotu, a w sprawach o świadczenie powtarzające się można nadto rozszerzyć żądanie pozwu o świadczenia za dalsze okresy. Zmiana powództwa może polegać bądź na tzw. zmianie jakościowej, bądź na ilościowej. Zmiana jakościowa polega na tym, że powód występuje z nowym roszczeniem zamiast lub obok pierwotnego. Zmianą powództwa w tym rozumieniu może być zatem zgłoszenie tego samego żądania, np. którego przedmiotem jest zasądzenie tej samej kwoty pieniędzy, lecz opartego na innej podstawie faktycznej lub prawnej. Zmiana ilościowa polega jedynie na podwyższeniu żądania, np. gdy przedmiotem powództwa jest roszczenie pieniężne – żądaniu zapłaty wyższej kwoty. Zmianę powództwa, o której mowa w art. 383 k.p.c., stanowią także wszystkie te czynności, które w istotny sposób zmieniają podstawę faktyczną niezbędnych ustaleń, doprowadzając do konieczności ustosunkowania się do nowego prawnego uzasadnienia (zob. wyrok SA w Lublinie z 7 kwietnia 2021 r., I ACa 454/20, Legalis). Wskazane postacie zmiany powództwa w postępowaniu apelacyjnym są niedopuszczalne, z wyjątkiem dwóch sytuacji opisanych we wskazanym wyżej przepisie.

Podkreślenia wymaga, że zakaz zmiany powództwa w postępowaniu apelacyjnym wynika z istoty tego postępowania, prowadzonego celem kontroli orzeczenia zapadłego przed sądem I instancji. Sąd odwoławczy może zatem rozpoznać, co do zasady, tylko te roszczenia, które były przedmiotem kognicji sądu I instancji.

W judykaturze przyjmuje się, że niedopuszczalność zmiany przedmiotu żądania, wynikająca z art. 383 k.p.c., nie zwalnia sądu z konieczności merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy. Niedopuszczalność zmiany żądania w postępowaniu apelacyjnym (art. 383 k.p.c.) nie uzasadnia odrzucenia apelacji, w sytuacji gdy zaskarżony został wyrok oddalający powództwo. Oznacza to, że sąd II instancji ma obowiązek orzec meriti o przedmiocie postępowania, który uległ ustaleniu w toku postępowania pierwszoinstancyjnego. Skoro określona kwestia nie stanowiła przedmiotu jego orzekania a strona mienia żądanie w apelacji, sąd odwoławczy zobowiązany będzie oddalić apelację, wskazując jedynie w uzasadnieniu wyroku motywy wynikające z art. 383 k.p.c., którymi kierował się wydając takie rozstrzygnięcie. (zob. postanowienie SN z dnia 22 czerwca 2001 roku, I PZ 22/01, postanowienie SN z dnia 09 maja 2014 roku, I PZ 3/14, Legalis)

Powodowie przed Sądem I instancji wnosili o solidarne zasądzenie od pozwanej kwoty 114 496,97 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 21 września 2018 roku tytułem nienależnie pobranych przez pozwaną w okresie od listopada 2010 roku do sierpnia 2018 roku świadczeń na podstawie całkowicie nieważnej umowy o kredyt z dnia 04 października 2010 roku ewentualnie o solidarne zasądzenie kwoty 18 794,35 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 21 września 2018 r. jako bezpodstawnie pobranej na podstawie bezskutecznych postanowień waloryzacyjnych zawartych w umowie.

W toku postępowania apelacyjnego zgłosili nowe żądania w miejsce uprzednio wnoszonych. W zmodyfikowanym żądaniu głównym powodowie domagali się z zapłaty kwoty 21 131,04 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie stanowiącej nienależne świadczenie zapłacone na rzecz pozwanej w wykonaniu całkowicie nieważnej umowy z dnia 04 października 2010 roku w okresie od zawarcia umowy do dnia 12 listopada 2021 roku po dokonanych przez powodów zarzucie potrącenia w piśmie z dnia 08 grudnia 2021 roku. Tymczasem wyjątkowy charakter dopuszczalności zmiany żądania zamiast pierwotnego innego przedmiotu sprawia, że zmiana okoliczności musi wystąpić obiektywnie w tym sensie, że nie może ona polegać na stworzeniu przez powoda na użytek zmiany żądania nowych okoliczności, które mają usprawiedliwiać tę zmianę (zob. wyrok SN z dnia 16 listopada 1999 r., II CKN 586/98). Z taką zaś sytuacją mamy do czynienia w przedmiotowej sprawie. Powodowie zmodyfikowanym żądaniem głównym objęli spłacane przez nich raty w okresie od dnia zawarcia umowy tj. od listopada 2010 roku do dnia 12 listopada 2021 roku, a zatem wykraczając poza okres objęty pierwotnym pozwem, w łącznych kwotach 99 826,01 zł i 15 840,32 CHF, które zgłosili na podstawie art. 498 i następnego k.c. do potrącenia z wierzytelnością pozwanego Banku z tytułu wypłaconego kapitału kredytu w kwocie 150 000 zł. W ten sposób wykreowali nowy stan faktyczny, który nie był przedmiotem badania przed Sądem I instancji i co do którego pozwany nie mógł podjąć należytej obrony. Należy dodać, że dopuszczalna jest zmiana żądania pozwu w drugiej instancji, jeżeli ma ona charakter tylko surogacyjny. Wyraża się to w tym, że powód, który wniósł apelację, nie żąda czegoś, co nie było objęte przedmiotem sporu w I instancji, ale żąda wartości pierwotnego przedmiotu sporu lub innego nawet przedmiotu, niż ten, który uczynił przedmiotem sporu, ale z tym zastrzeżeniem, że żądanie takie jest uzasadnione również w ramach pierwotnej podstawy faktycznej powództwa (por. wyrok SN z 26.10.1972 r., I CR 410/72, Legalis).

Odnosząc się do kolejnych dwóch zmodyfikowanych żądań ewentualnych należy wskazać, że przed Sądem I instancji powodowie nie dochodzili zapłaty od pozwanej świadczenia we frankach szwajcarskich, lecz domagali się zwrotu kwot wyrażonych w złotych polskich choć część rat kredytowo-odsetkowych spłacali w CHF, a część w PLN. Wskazanie w toku postępowania innej waluty nie oznacza tylko żądania przekazania innej ilości innego pieniądza. Polskie prawo w art. 358 § 1 k.c. w związku z art. 365 § 1 k.c. wskazuje bowiem, że świadczenia pieniężne wyrażone w walutach obcych są świadczeniami rodzajowo odmiennymi. Tym samym określenie w postępowaniu apelacyjnym żądania w innej walucie i zgłoszenie żądania tak określonej kwoty należy traktować jako zmianę przedmiotową powództwa, a taka zmiana – z mocy art. 383 k.p.c. - jest niedopuszczalna (zob. wyrok SA w Łodzi z 15 marca 2016 r., I ACa 100/16, Legalis). Nadto, nowo zgłoszone żądanie ewentualne nr 3 przewyższa wartość przedmiotu sporu (99 826,01 zł + 15 840,32 CHF/ kurs CHF 3,7494 zł wg stanu na dzień 12 października 2018 roku) Jak stwierdził Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 20 listopada 1935 roku, II C 1751/35, Zb.Urz. 1936, Nr 5, poz. 213), które zdaniem Sądu Apelacyjnego nie straciło swej aktualności, jako niedopuszczalną zmianę powództwa traktowane jest wystąpienie z żądaniem ewentualnym, które przewyższa wartość przedmiotu sporu.

W oznaczonym numerem 4 żądaniu ewentualnym powodowie domagali się zasądzenia od pozwanej kwoty 28 444,52 zł tytułem nienależnie pobranych przez kredytodawcę świadczeń na podstawie bezskutecznych postanowień zawartych w umowie. W piśmie procesowym z dnia 20 grudnia 2021 roku modyfikującym powództwo w tym zakresie, nie zawarli żadnego uzasadnienia odnoszącego się do powyższej zmiany (np. okresu nienależnie uiszczanych świadczeń), choć wymóg taki wynika z art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. W tym stanie trudno odnieść się do tak zmienionego żądania skoro przed sądem I instancji w żądaniu ewentualnym strona powodowa domagała się zapłaty kwoty 18 794,35 zł.

Sąd Apelacyjny stanowczo nie podziela stanowiska powodów, iż przedmiotowa zmiana powództwa dopuszczalna jest z uwagi na zmianę okoliczności spowodowaną faktem spłacanych stale przez powodów rat kapitałowo-odsetkowych kredytu oraz zmianą orzecznictwa.

Wyjątkiem od zasady niedopuszczalności zmiany powództwa w postępowaniu apelacyjnym jest możliwość rozszerzenia żądania pozwu o świadczenia powtarzające się (np. świadczenia z tytułu renty, czynszu najmu lub dzierżawy) za dalsze okresy. W omawianej zmianie chodzi tylko o świadczenia, które stały się wymagalne dopiero po wydaniu zaskarżonego wyroku i dlatego nie zostały nim objęte. W ocenie Sądu Apelacyjnego zgłoszone zmiany powództwa nie są objęte tym wyjątkiem. Powodowie wskazywali, że regularnie spłacają na rzecz pozwanego raty kredytu, co ich zdaniem miało uzasadniać zmianę powództwa jako świadczeń okresowych. Wbrew temu na wstępie należy wskazać, że co do zasady spłata kredytu nie jest świadczeniem okresowym, nawet jeżeli kredyt jest spłacany ratalnie (zob. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 października 1998 r., LEX Nr 1214910). Przede wszystkim jednak powodowie wywodzili, że domagają się zwrotu zapłaconych należności jako świadczenia nienależnego zgodnie z art. 410 k.c. uiszczanego na rzecz pozwanej na podstawie nieważnej umowy kredytowej ewentualnie nieistniejącej umowy kredytowej. W judykaturze przyjmuje się, że stronie, która w wykonaniu umowy kredytu dotkniętej nieważnością spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 §1 k.c. w związku z art. 405 k.c.) niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu (tak uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2021 roku, III CZP 11/20, Legalis). Aby przyjąć, że wynikające z takich świadczeń roszczenie ma charakter okresowy konieczne jest istnienie odpowiedniej podstawy prawnej, wyrażonej w ustawie albo czynności prawnej, z której wynika taki charakter. Nie wystarczy faktyczne spełnianie świadczeń w pewnych odstępach czasu. W art. 410 k.c. ustawodawca przesądził, że samo spełnienie świadczenia nienależnego jest źródłem roszczenia zwrotnego. Świadczenie nienależne nie jest zaś świadczeniem okresowym, choć faktycznie w okolicznościach niniejszej sprawy świadczenia, których powodowie obecnie domagają się zwrotu były spłacane w pewnych odstępach czasu.

Zatem skoro powodowie na etapie postępowania apelacyjnego zgłosili nowe żądania i taka zmiana zgodnie z art. 383 k.p.c. była niedopuszczalna, to apelacja nie mogła odnieść skutku i podlegała na mocy art. 385 k.p.c. oddaleniu bez konieczności rozpoznawania podniesionych w niej zarzutów i argumentów (zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 23 stycznia 2007 roku, I ACa 1717/06).

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny oddalił apelację.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na zasadzie art. 98 § 1 i § 3 k.p.c. oraz § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1800 ze zm.).

SSA Joanna Naczyńska SSA Mieczysław Brzdąk SSA Aleksandra Korusiewicz